

Література:

1. Боднар В. Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен «Рідна школа». 2011. С. 10 -14.
2. Софій Н. З., Найда Ю. М. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти «Інклюзивна школа: особливості організації та управ-ління». 2007. 128 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДОПОМОГА ПІДЛІТКАМ В ПОПЕРЕДЖЕННІ ТА РОЗВ'ЯЗАННІ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ

Марчук В. М.

*аспірант факультету педагогічної освіти та соціальної роботи
Волинського національного університету імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна*

*Науковий керівник: **Лякішева А. В.**
доктор педагогічних наук, професор*

Важливим аспектом соціально-педагогічної роботи є не лише створення сприятливих умов соціалізації, розвитку особистості, задоволення її культурних і духовних потреб, сприяння людині в якомога повнішому розвитку власного потенціалу, що, відповідно, впливає на гармонізацію соціальних відносин в суспільстві, але і надання потрібної допомоги індивіду, сім'ї, групі осіб, з метою зезпечення високого рівня їх соціально-культурного і матеріального життя та попередження виникнення дисфункцій, пошук найкращих варіантів добробуту для індивідів, груп та громад у суспільстві шляхом їхнього просування, взаємодії з іншими.

Одним із засобів такої гармонізації виступає надання соціальним педагогом допомоги своєму клієнту у розв'язанні та подоланні наслідків конфліктів, учасником яких він став. Тому постає необхідність розгляду суті практичних методів виявлення, попередження різного соціального і психологічного рівня конфлікту з метою конструктивного його вирішення.

Проблема конфліктів, як одна з найгостріших проблем привертає увагу вчених різних шкіл та напрямів. У науковій літературі розкриті різні підходи до визначення поняття «конфлікт». Зокрема, він трактується, як зіткнення протилежн спрямованих, не сумісних одна з одною тенденцій, у свідомості окрем взятог індивіда, міжособистісних

взаємодіях міжособистісних відносинах індивідів, групи людей, які пов'язані з гострими негативними емоціями, переживаннями; як прояв неузгодженості інтересів, незгоди між двома чи більше сторонами, коли кожна з них намагається зробити так, щоб бул прийнят саме її позицію, і стати на заваді іншій стороні чинити те саме.

Питання природи конфлікту не є простими, тому що природа людини є досить складна, а розуміння суті конфлікту пов'язане з пізнанням його у тісному взаємозв'язку з психологією та поведінкою людини, її системою цінностей та системою оцінювання. Конфлікти охоплюють всі види та різні рівні відносин людей між собою та людей з соціумом. Найбільша кількість конфліктних ситуацій назріває у кризові періоди розвитку особистості, в так звані перехідні, критичні періоди. Одним з таких періодів у розвитку особистості і є підлітковий вік.

У підлітковому віці відбувається інтенсивний і водночас нерівномірний розвиток. Організм переносить значні зміни, які впливають на всі сторони біологічного, соціального і психологічного розвитку. У цей час у людей виникає посилене прагнення до незалежності, самостійності, гостре бажання будь-що проявити себе, а також можливою є неправильна оцінка своїх можливостей і здібностей, що нерідк призводить до виникнення конфліктних ситуацій і непорозумінь як з оточенням, так і з самим собою. А ще, оскільки людина живе Серед інших людей і реалізує свої цілі, прагнення, потреби й бажання у взаємодії з ними, т міжособистісні стосунки стають полем постійного зіткнення й узгодження інтересів, ареною самоствердження.

В наслідок швидких змін в підлітковому віці різк підвищується інтерес до своєї зовнішності, в першу чергу це зумовлюється статевим дозріванням. Починаються більше чим у дорослих виділення гормонів, що викликає мобілізацію захисних сил організму, його напружене функціонування в тяжких стресових ситуаціях, а звідси і емоційна нестійкість. Формується новий образ фізичного «Я». При цьому особливе значення має те, наскільки уявлення про своє «Я» відповідає певним стереотипам, зразкам, засвоєним неповнолітнім. Якщо за якимись зовнішніми чи внутрішніми рисами він не відповідає «стандарту», т нерідк виникають гострі переживання. Останні пригнічують збуджують поведінку підлітка. У ній виявляється тривожність, зниження рівня домагань, сором'язливість ж злість, намагання щось учинити, змінити риси, які не подобаються. Звідси і високий рівень агресивності. Будь-яка форма агресивної поведінки виступає перш за все при самоствердженні особистості підлітка, для вирішення певних завдань, і залежить від спрямованості потреб та інтересів підлітка, його життєвих труднощів чи проблем. Від того, в якій сфері прагне самоствердитись підліток і залежить розвиток дорослості. Дана психологічна характеристика досить суперечлива, оскільки є джерелом його

внутрішніх і зовнішніх конфліктів: з одного боку випереджає майбутній ще не досягнутий індивідом стан, з другою – в зв'язку з цим упередженням обумовлюється високий рівень домагань.

Вищезгадані особливості підліткового віку характеризують кризові моменти цього вікового періоду і призводять до конфліктів.

Конфлікти в підлітковому віці характеризують як період «бурі і натиску». Подібні уявлення про підлітковий вік, як про період «бурі і натиску» в котрій переважають внутрішня напруга, нестільність, конфлікти, були внесені в сучасну психологію Стенлі Холлом. Його справедливий називають «батьком» психології перехідного віку. Він запропонував концепцію, яка пояснює дане явище, хоча в наш час вона вважається застарілою, але протягом багатьох років здійснювала вплив на розвиток психологічних наук.

Ключ до психологічного розвитку підлітка, – підкреслював Л. Виготський, – у його інтересах, які формують нову систему рушійних сил, мотивів діяльності, визначають спрямованість особистості. Інтереси нубаються, змінюються, а разом і з ними розширюється кол речей і форм діяльності, які раніше були нейтральними для дитини, а тепер на стадії перехідного віку стимулюють її поведінку. На думку науковця, особлив важлива деталь психологічного розвитку підлітків – відкриття ними свого внутрішнього світу, свого «Я». З цим пов'язане поступове нуття досвіду інтроспективного самоаналізу, а сам внутрішній світ стає суб'єктивною основою особистог життя. [1, с. 51].

Підлітковий вік – період життя людини від дитинства до юності, який у традиційній класифікації займає проміжок від 11-12 до 14-15 р. У цей дуже короткий за часовим терміном період підліток проходить великий шлях в своєму розвитку: через внутрішні конфлікти з собою і іншими, через зовнішні зриви і підйоми він може опанувати почуття дорослості, власної гідності.

Якщо основним видом діяльності молодшого школяра бул навчання, і з ним були пов'язані суттєві зміни в психічному розвитку, т у підлітка основна роль належить встановленню системи взаємовідносин з середовищем, і що визначає направленість його психічного розвитку. Ця своєрідність полягає в тому, що він включається в нову систему відносин і спілкування з дорослими і однолітками, займаючи Серед них нове місце, виконуючі нові функції [2,с.32].

В основі психічного розвитку дітей підліткового віку лежить виникнення і подолання діалектичних суперечностей, які викликані діяльністю підлітка, його новими потребами і можливістю їх задоволення; між дорослими фізичними, інтелектуальними та духовними можливостями підлітка і старими, складеними раніше формами його психічної організації, його взаємин з довколишніми.

У підлітковому віці відбувається інтенсивний і водночас нерівномірний фізичний розвиток. Організм переносить значні зміни, які будуть суттєв впливати на всі сторони біологічного, психологічного і соціального розвитку: під час пубертатного періоду проходять глибокі тілесні зміни; міняється також характер мислення; соціальний розвиток йде двома основними шляхами – звільнення від батьківської опіки і встановлення нових відносин з однолітками; і на кінець розвиток самопізнання, яке характеризується встановленням нової суб'єктивної реальності, тобт ідентичності як продукту сексуальних, когнітивних трансформацій. Таким чином, зміни в підлітковому віці послідовн охоплюють чотири сфери розвитку: тіло, мислення, соціальне життя і самопізнання.

В основі тілесних змін лежить статеве дозрівання, і хоча шляхи психічного і фізичного розвитку не йдуть паралельно, межі цього періоду не визначені остаточно. Одні діти входять в підлітковий вік раніше, інші пізніше, пубертатна криза може виникнути і в 11, і в 13 років. Починаючи з кризи, весь період протікає важк і для дитини і для близьких їй дорослих.

На думку І. Кулагіної та Л. Колоцького, статеве дозрівання залежить від ендокринних змін в організмі. Особлив важливу роль в цьому грає гіпофіз і щитовидна залоза, яка стимулює роботу більшості ендокринних залоз. Збільшується ріст, вага, причому в хлопчиків в середньому пік росту відбувається в 13 років, а закінчується після 15, іноді продовжується до 17. У дівчаток – починається і закінчується на два роки раніше. Із зміною росту відбувається відповідн зміна пропорцій тіла.

До цього слідо додати, що дитина зобов'язана постійн при звичаюватись до фізичних і фізіологічних змін, які проходять в його організмі «переживати гормональний шторм». У підлітків статевих гормонів виробляється більше, чим у дорослих людей; в них практичн постійн посилена секреція кори надниркових залоз, яка викликає мобілізацію захисних сил організму, його напружене функціонування в тяжких стресових ситуаціях. Підлітки будь-т весь час знаходяться в стані стресу. Взагалі, в підлітковому віці емоційний фон стає нервовим, нестільним. Емоційну нестільність посилює сексуальне збудження, яке супроводжує процес статевого дозрівання.

Внаслідок швидких змін в розвитку і перебудові організму в підлітковому віці різк підвищується інтерес до своєї зовнішності. Формується новий образ фізичного «Я». Із-за його гіпертрофічного значення дитина гостр переживає всі зміни зовнішності, дійсні і сумнівні. Непропорційність частин тіла, неправильність рис обличчя, шкіри, яка втрачає дитячу чистоту, надлишкова вага худорлявість – призводять до відчуття неповноцінності, замкнутості, навіть неврозу [3, с. 356].

Психолог Кле Мішель пубертатну кризу розглядає з таких позицій: з одного боку акцент ставиться на ідеї перелому, миттєвих змін в ході розвитку, які ведуть за собою значні зміни в поведінці, типові (образі) мислення і уявленнях; з іншого боку – переважає розуміння кризи як психологічних порушень, які супроводжуються стражданнями, тривогами, тобт цілою низкою труднощів невротичного характеру, що обумовлює дезадаптацію в повсякденному житті [4, с. 110].

Психоаналіз характеризує підлітковий вік як період внутрішнього конфлікту, психічної невірноваженості і нестійкої поведінки, якими супроводжується статеве дозрівання. Однією із самих помітних змін, яка відбувається в пубертатний період є посилений інстинктивний потяг: його основним джерелом являється статеве дозрівання, що супроводжується зростанням цікавості до статевої сфери і спалахами сексуального потягу. В той же час посилення інстинктивних потягів в пубертатний період має фізіологічну основу, яка виходить за рамки виключн статевого життя. Зростає частота і інтенсивність спалахів агресивності, викликаюча поведінка нуває ознак кримінального характеру. Звичка до охайності змінюється безпорядком неохайності. Скромність і співчутливе відношення до оточуючих витісняються самозакоханістю і грубістю. Анна Фрейд порівнювала такий посилений вплив інстинктивних сил в період статевого дозрівання з аналогічними особливостями поведінки раннього дитинства, в пубертатний період як би відроджується інфантильна сексуальність і бурхлива агресивність раннього дитинства [5, с. 56].

Загалом конфлікт вчені характеризують як зіткнення протилежн спрямованих, несумісних одна з одною тенденцій у свідомості окрем взятог індивіда, міжособистісних взаємодіях міжособистісних відносинах індивідів чи групо людей, які пов'язані з гострими негативними переживаннями.

Науковцями розглядаються різні аспекти підліткових конфліктів, однак зміни соціальних умов відображаються і на розвитку особистості підлітка та його конфліктності. Тому об'єктивними є поглиблені наукові дослідження цієї проблеми.

Вивчаючи особливості підліткового віку та підліткових конфліктів, ми виявили, що якщо основним видом діяльності молодшого школяра було навчання, і з ним були пов'язані суттєві зміни в психічному розвитку, то у підлітка основна роль належить встановленню системи взаємовідносин з середовищем, що і визначає спрямованість його психічного розвитку. Внаслідок швидких змін в розвитку і перебудові організму в підлітковому віці різк підвищується інтерес до своєї зовнішності, формується новий образ фізичного «Я», і, як наслідок, значні зміни в поведінці, типові (образі), мислення і уявлення. Вони, як правило, і визначають кризу даного періоду, яка проявляється

в подоланні внутрішніх суперечностей, проблемі особистісного самовизначення, невпевненості у собі, у важковихованості, і, як наслідок, – виникнення конфлікту. Оскільки підліток взаємодіє одночасно із батьками, вчителями, однолітками, то основними причинами конфліктів в підлітковому віці є:

– з *вчителями*: незадоволеність оцінкою, низька успішність, поведінка на уроках, несправедливе оцінювання, сімейні конфлікти, які дитина «переносить» на інших, розходження думок;

– з *ровесниками*: неспівпадання інтересів, високі вимоги до інших, невмотивована неповага, незадоволення лідером, бажання виділитись;

– з *сім'єю*: батьки не усвідомлюють виховного впливу на свою дитину, недостатній контроль та увага до дитини як особистості, що розвивається, позбавлення самостійності, зниження уваги до її потреб.

Соціально-педагогічна практика показала, що для роботи з сім'єю щодо профілактики конфліктних ситуацій дієвими є такі форми і методи:

– запровадження правил формування вмінь виходу з конфліктної ситуації;

– сигналізація за допомогою кольорів, яка застосовується для поліпшення комунікації і взаємної емпатії між членами сім'ї;

– формування версійного мислення;

– програвання сімейних ролей у різного роду іграх, що символізує сімейні відносини «обмін ролями»;

– використання у профілактиці сімейних конфліктів, сімейних дискусій – обговорення членами сім'ї широкого кола проблем, що стосуються життя сім'ї і способів розв'язання різних сімейних питань;

– реалізація обумовленого спілкування, як засобу корекції звичних порушень у сімейних відносинах.

Підсумовуючи результати дослідницької роботи, хотілося б навести слова відомого німецького філософа Р. Дарендорфа, який влучно зауважив, що «той, хто вміє впоратися з конфліктами шляхом їх визнання та регуляції, бере під свій контроль ритм історії...»

Література:

1. Выготский Л. Вопросы детской психологии. – СПб.: СОЮЗ. – 1997. – 224 с.
2. Волков К.Н. Психологи педагогических проблемах. – М.: Просвещение, 1991. – 128 с.
3. Кулагина И.Ю., Колюцкий Л.П. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до поздней зрелости: Уч. пос. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 464 с.
4. КлеМишель. Психология подростка: сексуальное развитие. – М.: Педагогика, 1991. – 171 с.

5. Формирование личности в переходной периодо от подростка к юношескому возрасту / А.Д. Андреева, Н.И. Гуткина, И.В. Дубровина. – М.: Педагогика, 1987. – 181 с.

**ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ ПРО ОСВІТУ ХІХ – ПОЧАТКУ
XX СТ. ПІД ЧАС НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКИХ РОБІТ
(СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 013 «ПОЧАТКОВА ОСВІТА»)**

Марчук О. О.

доктор педагогічних наук,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет

імені академіка Степана Дем'янчука»

м. Рівне, Україна

Сучасні випускники закладів вищої педагогічної освіти повинні бути кваліфікованими спеціалістами, які вміють досліджувати актуальні проблеми педагогіки та психології. В Законі України «Про освіту» написано, що «наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність закладів вищої освіти (для закладів вищої освіти культурологічного та мистецького спрямування – мистецька діяльність) є обов'язковою та невід'ємною складовою частиною їхньої освітньої діяльності» [3]. В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» С. Гончаренка пояснено, що «програма підготовки магістрів надає випускникові знання й навички наукової, педагогічної та дослідницької діяльності» [1, с. 267]. Належній підготовці магістерської роботи в закладах вищої освіти повинна приділятися значна увага.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр» – це своєрідний підсумок знань та навичок, здобутих студентом за час навчання в ЗДО, демонстрація його умінь поєднувати теоретичний матеріал із практичним. Магістерська робота є кваліфікаційною працею наукового змісту, яка водночас має навчально-дослідницький характер. Для її написання студент повинен обрати важливу й актуальну тему, підібрати відповідну літературу, запропонувати власні шляхи розв'язання наукової проблеми та оформити роботу відповідн до встановлених вимог.

Магістерська робота для студентів спеціальності 013 «Початкова освіта», як правило, має дві основні частини: теоретичну та практичну. У теоретичній частині автори роблять оглядо літератури за обраною темою, використовують дослідження сучасних вчених та науков-